

รายงานข้อเสนอแนะ

ของ

คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ด้านเศรษฐกิจ
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

เรื่อง

“ต้นแบบเมืองข้าว : จังหวัดกาฬสินธุ์
Rice City Kalasin Province Model”

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
บทที่ ๑ แผนการปฏิรูป	๑
บทที่ ๒ วิธีการปฏิรูป	๗
บทที่ ๓ กำหนดเวลาการปฏิรูป	๑๑
บทที่ ๔ หน่วยงานที่รับผิดชอบ	๑๔
บทที่ ๕ ข้อเสนอแนะ	๑๕

บทสรุปผู้บริหาร
รายงาน
“นำร่องเมืองข้าว : จังหวัดกาฬสินธุ์
Rice City Pilot Project : Kalasin Province”

การแก้ปัญหาข้าวของประเทศเกี่ยวข้องกับเกษตรกร ๓.๕ ล้านครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสภาพยากจน นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับขีดความสามารถในการแข่งขันที่ลดน้อยถอยลงเมื่อเทียบกับประเทศซึ่งเป็นผู้ส่งออกข้าว รวมทั้งปัจจัยด้านการผลิตของไทยมีต้นทุนสูง แรงงานขาดแคลน ปัญหาดินเสื่อมโทรม การเข้าถึงแหล่งน้ำกว่าร้อยละ ๗๕ ของพื้นที่เกษตรไม่สามารถเข้าถึงระบบชลประทาน จากสภาวะดังกล่าวอนาคตข้าวไทยในลักษณะเกษตรกรรมพื้นฐาน ๑.๐ อาจไม่สามารถดำรงอยู่ได้ จำเป็นที่จะต้องมีการขับเคลื่อนปฏิรูปข้าวทั้งโครงสร้างในลักษณะองค์รวมด้วยการเชื่อมโยงตั้งแต่การผลิตข้าวด้วยการส่งเสริมการทำนาเกษตรแปลงใหญ่เชิงภาคอุตสาหกรรมเพื่อให้เป็นทางเลือกให้กับเกษตรกร อีกทั้งจะต้องมีการส่งเสริมโรงสีข้าวสมัยใหม่ที่เป็นอุตสาหกรรม ๔.๐ อุตสาหกรรมแปรรูปข้าว การเพิ่มมูลค่าด้วยนวัตกรรมการผลิตสมัยใหม่ การต่อยอดกับงานวิจัยเชิงพาณิชย์ โดยต้องนำเกษตรกรชาวนาเข้ามาเป็นศูนย์กลางของการปฏิรูปตลอดห่วงโซ่คุณค่าข้าว ซึ่งจะทำให้เกิดการขับเคลื่อนแก้ปัญหาข้าวอย่างบูรณาการในลักษณะ “Farm to Table”

บนบริบทแห่งการเปลี่ยนแปลง อนาคตข้าวไทยอาจต้องเผชิญกับการแข่งขันด้านราคา เนื่องจากการเพิ่มพื้นที่และอุปทานข้าวทั้งของประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ที่นับวันจะสูงขึ้น ในช่วงที่ผ่านมาปริมาณข้าวส่วนเกินของโลกเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๕.๒๐ แต่ปริมาณการส่งออกข้าวของโลกกลับเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ ๙.๕๓ ทั้งนี้ในช่วงตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ ขีดความสามารถการแข่งขันข้าวไทยในตลาดโลกลดลงอย่างชัดเจน มีประเทศส่งออกทั้งจากภูมิภาคและนอกภูมิภาคเข้ามาแข่งขันด้านราคา เช่น อินเดียซึ่งปัจจุบันเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับ ๑ ของโลก ขณะที่เวียดนามมีศักยภาพทั้งด้านราคาและคุณภาพที่จะเข้ามาเพิ่มส่วนแบ่งในตลาดส่งออกของไทย นอกจากนี้ประเทศที่เป็นผู้ส่งออกสำคัญ เช่น ปากีสถาน สหรัฐอเมริกา เมียนมาร์ กัมพูชา ซึ่งปัจจัยดังกล่าวทำให้ส่วนแบ่งการตลาดของไทยลดลงจากร้อยละ ๓๐ เหลือร้อยละ ๒๐

จากการศึกษาของคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปเศรษฐกิจด้านการเกษตร ในคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ พบว่า **การแข่งขันข้าวในอนาคตจะทวีความรุนแรงขึ้น ขณะที่ขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยจะลดน้อยถอยลง** การขับเคลื่อนปฏิรูปข้าวจะต้องมีการเชื่อมโยงห่วงโซ่ข้าวตลอดทั้งระบบ (Rice Value Chain) หลีกเลี่ยงการแข่งขันด้านราคา ทิศทางข้าวต้องมุ่งไปสู่การผลิตข้าวคุณภาพ เช่น ข้าวเพื่อสุขภาพ ข้าววิตามิน ข้าวอินทรีย์ ข้าวปลอดสารพิษ ข้าวสำเร็จรูป ฯลฯ เกี่ยวข้องกับกระบวนการควบคุมการผลิต และการมีมาตรฐานสากล ซึ่งเป็นที่ยอมรับของตลาดทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปโครงสร้างข้าวไปสู่อุตสาหกรรมแห่งอนาคต

ทั้งนี้ พื้นที่ส่วนใหญ่ของไทยประมาณ ๖๑ - ๖๒ ล้านไร่ เป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวและครึ่งหนึ่งของเกษตรกรเป็นชาวนา การแก้ปัญหาข้าวที่ผ่านมาเป็นการขับเคลื่อนเชิงเดี่ยว เช่น การแก้ไขเชิงสงเคราะห์ การเพิ่มเงินกู้เพื่อนำไปคืนเงินกู้กลับกลายเป็นการสร้างภาระหนี้ให้กับเกษตรกร นโยบายการลดพื้นที่เพาะปลูกเพื่อลดอุปทานส่วนเกินโดยให้เกษตรกรไปทำอาชีพอื่นซึ่งตนเองไม่มีองค์ความรู้ และไม่มีหลักประกันด้านรายได้ในอนาคต การแก้ปัญหาข้าวเป็นเรื่องที่ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับพื้นที่และเกษตรกรจำนวนมาก ทำให้การแก้ปัญหาที่ผ่านมาเป็นแบบประชานิยม และหรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทำให้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำยังคงอยู่กับเกษตรกรชาวนา

อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาข้าวตลอดสิบกว่าปีที่ผ่านมา ทุกรัฐบาลรู้ปัญหาข้าวและความยากจนของเกษตรกรชาวนาแต่ด้วยวิธีการแก้ปัญหาแบบแยกส่วนมุ่งเน้นแต่ด้านอุปทานต้นทาง โดยไม่เชื่อมโยงกับตลาด การแก้ปัญหาจึงวนเวียนอยู่กับพื้นที่เพาะปลูก อีกทั้งความล้มเหลวของการลดพื้นที่เพาะปลูกซึ่งยิ่งลดผลผลิตกลับยิ่งมากขึ้น การแก้ปัญหาแบบฉาบฉวย เช่น โครงการประชานิยมรับจำนำข้าวสูงกว่าราคาตลาดอาจแก้ปัญหาได้ระยะสั้นแต่ทำให้สต็อกข้าวสูงอย่างไม่เคยมีมาก่อน อาจต้องใช้เวลาอีกหลายปีจึงจะระบายสต็อกได้หมด ซึ่งจะเป็นปัจจัยกดดันราคาข้าวระยะยาว อีกทั้งการแก้ปัญหาชาวนาด้วยการโยกหนี้กลับเป็นการเพิ่มภาระให้กับเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า การแก้ปัญหาข้าวแบบเหวี่ยงแหไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนโดยเฉพาะอนาคตข้าวจะมีการแข่งขันด้านราคาที่รุนแรงทั้งจากเกษตรกรมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกทำให้อุปทานข้าวส่วนเกินจะสูงขึ้น กอปรกับทั้งประเทศผู้นำเข้ามีการขยายพื้นที่เพาะปลูกและมีนโยบายที่จะลดการพึ่งพาการนำเข้า ทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยต่ออนาคตของเกษตรกรชาวนา “เมืองข้าวนำร่อง”

ดังนั้น เพื่อให้มีการแก้ปัญหาดังกล่าวคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ จึงได้ทำการศึกษา เพื่อให้เกิดเมืองข้าวนำร่องของประเทศ โดยให้จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดนำร่องและใช้กลไกขับเคลื่อนด้วยเขตเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมให้มีการลงทุนการผลิตข้าวคุณภาพเชิงอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นรูปแบบของการพัฒนาเชิงพื้นที่เป้าหมายซึ่งมีศักยภาพ โดยใช้แนวทางผลักดันเมืองข้าวนำร่องซึ่งจะต้องมีการขับเคลื่อนตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง มีการบูรณาการทั้งเกษตรกร อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องในโซ่อุปทานข้าวตั้งแต่โรงสี อุตสาหกรรมปุ๋ยเคมี ปัจจัยการผลิต ซึ่งจะต้องมีกลไกกระจายผลประโยชน์กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในเบื้องต้นเห็นว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่เพาะปลูกและจำนวนเกษตรกรมากที่สุด แต่ชาวนากลับเป็นภาคส่วนที่มีความยากจนสูงสุดของประเทศเห็นได้จาก ๑๐ จังหวัดยากจนที่สุดของประเทศ พบว่า ๘ จังหวัดอยู่ในภาคอีสาน การแก้ปัญหาข้าวโดยใช้ต้นแบบเชิงพื้นที่ที่โดยนำร่องด้วยจังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะหากแก้ปัญหาโจทย์นี้ได้ก็จะสามารถแก้ปัญหาข้าวได้ทั่วประเทศ

องค์ประกอบของการเป็นเมืองข้าว

- ๑) การขับเคลื่อนโซ่แห่งคุณค่าข้าวทั้งเกษตรกรและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง
- ๒) ส่งเสริมเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อการผลิตข้าวเชิงอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวครบวงจร
- ๓) ส่งเสริมการผลิตข้าวแปลงใหญ่เชิงอุตสาหกรรมด้วยการสนับสนุนมาตรการทางการคลัง
- ๔) การใช้แนวทางสหกรณ์เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงโอกาสเพิ่มรายได้และลดความเหลื่อมล้ำ
- ๕) การสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการส่งเสริมอัตลักษณ์จังหวัด (Provincial Brand)
- ๖) ศูนย์กลางการผลิตและจำหน่ายข้าวเชิงพาณิชย์ทั้งภายในและการส่งออก (ต้นแบบของประเทศ)
- ๗) ศักยภาพและความพร้อมของจังหวัดเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสัมฤทธิ์ผลของโครงการ
- ๘) การขับเคลื่อนเชื่อมโยงไทยแลนด์ ๔.๐ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันข้าวอย่างยั่งยืน

จากองค์ประกอบข้างต้นแนวทางการแก้ปัญหาข้าวในรูปของเมืองข้าวนำร่องโดยใช้จังหวัดนำร่องและขับเคลื่อนด้วย “เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษผลิตข้าวเชิงอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมต่อเนื่องข้าวครบวงจร” จากการศึกษาค้นคว้าว่า “จังหวัดกาฬสินธุ์มีความเหมาะสมเป็นเมืองข้าวนำร่องของประเทศ” เนื่องจากศักยภาพและความพร้อมของจังหวัดทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานซึ่งอยู่ตรงศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มีแหล่งน้ำและระบบชลประทานตลอดปีจากเขื่อนลำปาวซึ่งเป็นเขื่อนขนาดใหญ่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชี นอกจากนี้ด้านโลจิสติกส์สามารถเชื่อมโยงกับระบบรางคู่ผ่านชุมทางจิระ (จังหวัดขอนแก่น) ซึ่งในอนาคตจะมีศูนย์รวบรวมตู้สินค้า (ICD) เพื่อให้เกิดการขนส่งทางรางไปสู่ท่าเรือแหลมฉบัง นอกจากนี้ทางจังหวัดเสนอพื้นที่ ๑,๕๐๐ ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์ เพื่อให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นพื้นที่ติดถนนไฮเวย์เส้นทางอีสต์เวสต์คอร์ริดอร์ส ซึ่งมีเอกชนพร้อมที่จะลงทุน

แนวทางการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดเม็ดเงินำร่องในส่วนของจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ภาครัฐและเอกชนมีความพร้อม โดยมีการตั้งคณะขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัด ขณะเดียวกันภาคเอกชน เช่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัด และหอการค้าจังหวัดมีความกระตือรือร้นต้องการขับเคลื่อนและพร้อมที่จะให้เกิดการลงทุน ประกอบกับคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจจัดทำรายงานการศึกษาเรื่องนี้ขึ้น เพื่อที่จังหวัดจะได้นำไปต่อยอดให้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ ๔.๐ และให้มีมติคณะรัฐมนตรี สนับสนุนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งจะเป็นเขตส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าว เป็นแห่งแรกของประเทศไทย ในด้านมาตรการทางการคลังขอให้มีการพิจารณากิจการที่เข้าไปลงทุนในพื้นที่ เช่น การผลิตข้าวแปลงใหญ่เชิงอุตสาหกรรม โรงสีไฮเทค อุตสาหกรรมและนวัตกรรมการแปรรูปข้าว และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าว เช่น โรงงานผลิตเครื่องจักรกลการเกษตร อุตสาหกรรมผลิตปุ๋ย ปัจจัยการผลิต ฯลฯ โดยให้อุตสาหกรรมเหล่านี้ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีเทียบเท่าการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

อย่างไรก็ดี หากจะปฏิรูปชาวนาและคุณภาพชีวิตที่ดีจะต้องขับเคลื่อนประเทศไทยให้เป็นเกษตรกรรมที่ใช้นวัตกรรมให้เชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมตลอดห่วงโซ่คุณค่าข้าว ด้วยการพัฒนาให้เกิดเป็นเมืองข้าวนำร่องของประเทศ และนำผลที่ได้ทั้งความสัมฤทธิ์ผลหรือความล้มเหลวไปสังเคราะห์ต่อยอดปรับปรุงเพื่อนำไปใช้พัฒนาในพื้นที่อื่นของประเทศ เพื่อให้เป็นการปฏิรูปข้าวทั้งโครงสร้างและยกระดับรายได้ คุณภาพชีวิต และปัญหาความเหลื่อมล้ำของเกษตรกรชาวนาได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

ข้อจำกัดของการศึกษา รายงานการศึกษานี้เป็นการศึกษาเฉพาะเมืองข้าวนำร่องไม่ใช่ศึกษาข้าวทั้งระบบ เป็นการศึกษาด้วยข้อมูลทุติยภูมิและการได้ข้อมูลจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ซึ่งแต่ละหน่วยงานให้ข้อมูลเป็นส่วน ๆ ทำให้ยากต่อการเชื่อมโยง อีกทั้งด้วยข้อจำกัดทั้งเรื่องของเวลาและด้านเทคนิคทำให้ไม่สามารถสอบถามข้อมูลที่ต้องการได้จากหน่วยงานซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ รวมถึงเรื่องการศึกษาเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ทำให้การเข้าถึงข้อมูลค่อนข้างจำกัด

รายงานของคณะกรรมการวิชาการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ด้านเศรษฐกิจ

เรื่อง “นำร่องเมืองข้าว : จังหวัดกาฬสินธุ์ Rice City Pilot Project : Kalasin Province”

๑. แผนการปฏิรูป

๑.๑ ความสำคัญ

ข้าวเป็นธัญพืชซึ่งเป็นอาหารหลักของไทย และประชากรโลกกว่าร้อยละ ๖๐ บริโภคข้าวเป็นอาหารประจำวัน สำหรับประเทศไทยพื้นที่เพาะปลูกทั้งนาปีและนาปรังประมาณ ๖๑ - ๖๒ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๕ ของพื้นที่การเกษตร ข้าวเกี่ยวข้องกับเกษตรกรกรชาวนาประมาณ ๓.๓๖๕ ล้านครัวเรือน ผลผลิตข้าวในปี ๒๕๕๙ ถึงแม้จะได้รับผลกระทบจากปัญหาภัยแล้งแต่ปริมาณข้าวนาปียังขยายตัวร้อยละ ๗.๓ จากข้อมูลสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) คาดว่าผลผลิตข้าวจะมีประมาณ ๒๙.๑๔๓ ล้านตัน ข้าวเปลือก (บางข้อมูล ๒๖.๕๘ ล้านตันข้าวเปลือก) เป็นข้าวนาปี ๒๕.๒๐๓ ล้านตันข้าวเปลือก และข้าวนาปรัง ๓.๙๔๐ ล้านตันข้าวเปลือก (การสีข้าวเปลือก ๑,๐๐๐ กิโลกรัม จะได้ข้าวขาวประมาณ ๖๖๐ กิโลกรัม) การบริโภคข้าวในประเทศประมาณปีละ ๗.๑๔๙ ล้านตัน (ข้าวขาว) คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๔๕.๔๖ และส่งออกคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๕๔.๕๔ ประมาณปีละ ๙.๕ ล้านตัน (ข้าวขาว)

ทั้งนี้ การบริโภคข้าวของคนไทยเฉลี่ย ๑๐๓ กิโลกรัมต่อคนต่อปี โดยในปี ๒๕๕๘ ปริมาณการส่งออกจำนวน ๙.๗๙ ล้านตัน (ข้าวสาร) มูลค่าการส่งออกข้าว ๑๕๕,๙๑๒ ล้านบาท ถดถอยติดลบร้อยละ ๑๐.๘๓ อย่างไรก็ตามคาดว่าปี ๒๕๕๙ ไทยสามารถส่งออกข้าวได้ประมาณ ๙.๕ ล้านตัน มูลค่าการส่งออกข้าวเชิงเงินบาท ๑๔๕,๕๗๐ ล้านบาท ขยายตัวถดถอยร้อยละ ๒.๓๕

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะประสบปัญหาภัยแล้งควบคู่กับปัญหาน้ำท่วมแต่ผลผลิตข้าวเปลือกนาปีไม่ได้ลดลงส่งผลต่อราคาข้าวเปลือกยังตกต่ำจนรัฐบาลต้องออกโครงการจำนำยุ่งฉางช่วยเหลือเกษตรกรชาวนา ขณะเดียวกันสต็อกข้าวยังมีปริมาณสูงประมาณ ๘.๐ - ๘.๕ ล้านตันข้าวสาร อีกทั้งราคาข้าวจากประเทศคู่แข่งยังกดดันราคาข้าวไทย คาดว่าปี ๒๕๕๙ ส่งออกข้าวได้ประมาณ ๙.๕ ล้านตัน (ข้าวขาว) ซึ่งอุปทานข้าวส่วนเกินในปี ๒๕๕๘/๕๙ ยังอยู่ในปริมาณที่สูงถึง ๒.๔๕ ล้านตัน (ข้าวขาว) เป็นปัจจัยกดดันราคาข้าว

๑.๒ แนวโน้มและอนาคตข้าวไทย

แนวโน้มในอนาคตการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกข้าวของประเทศต่าง ๆ จะเพิ่มมากขึ้นสูงกว่าปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้มีอุปทานข้าวออกมามากเกินกว่าความต้องการ โดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ “FAO” ในช่วงเดือนเมษายน ๒๕๕๙ ได้ออกรายงานชี้ถึงแนวโน้มราคาสินค้าอาหาร โดยเฉพาะสินค้าเกษตรของโลกมีแนวโน้มราคาลดลง โดยเฉพาะข้าวจะมีอุปทานสูงขึ้นสวนทางกับภัยแล้งในเอเชีย เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ผลผลิตด้านการเกษตรในช่วง ๑๐ ปีข้างหน้าจะเพิ่มมากขึ้นจากการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย ปุ๋ยที่มีคุณภาพ เครื่องจักรการเกษตรที่จะผลิตข้าวในปริมาณที่มากขึ้น และผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น ผลผลิตข้าวของโลกมีแนวโน้มสูงกว่าความต้องการ กระทั่งต่อราคาที่จะมีการแข่งขันที่สูงขึ้น

ประเทศคู่แข่งส่งออกข้าวที่สำคัญ

ประเทศ	ส่งออก ปี ๒๕๕๓/๕๔	ส่งออก ปี ๒๕๕๔/๕๕	๖ ปีเพิ่มขึ้น/ลดลง (ล้านตันข้าวสาร)	๖ ปีเพิ่มขึ้น/ลดลง ร้อยละ
ไทย	๑๐.๖๔๗	๙.๗๙	(๐.๘๖)	-๘.๐๘%
อินเดีย	๔.๖๓๗	๙.๕	๔.๘๖๓	๑๐๔.๘%
เวียดนาม	๗.๐	๗.๐	๐	๐%
ปากีสถาน	๓.๔๑๔	๔.๕	๑.๐๘๖	๓๑.๘๑%
สหรัฐอเมริกา	๓.๒๔๖	๓.๒๕๐	๐.๐๐๔	๐.๑๒%
เมียนมาร์	๑.๐๗๕	๑.๘	๐.๗๒๕	๖๗.๔๔%
กัมพูชา	๐.๘๖๐	๑.๐	๐.๑๔	๑๖.๒๗%

เปรียบเทียบขีดความสามารถแข่งขันส่งออกข้าว

ราคา ณ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๙

FOB /ตัน/USD

ชนิด	ไทย	อินเดีย	เวียดนาม	ปากีสถาน
ข้าวขาว ๕%	๓๗๔	๓๕๐	๓๓๗	๓๕๐
ข้าวขาว ๑๕%	๓๖๙	๓๔๐	๓๓๒	๓๓๕
ข้าวขาว ๒๕%	๓๖๔	๓๓๕	๓๒๕	๒๑๘
ข้าวขาวหอมมะลิชั้น ๑	๖๘๓	-	-	-
ข้าวหอมมะลิปทุมธานี	๔๙๖	-	-	-

จากข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับประเทศไทยซึ่งผลผลิตข้าวในปี ๒๕๕๙ จะสูงขึ้นถึงร้อยละ ๗.๓๕ แต่แนวโน้มราคาข้าวบรรจุถุงจะลดลงร้อยละ ๕ ข้าวหอมมะลิลดลงร้อยละ ๑๐ - ๑๕ ดังนั้น หากประเทศไทยจะดำรงขีดความสามารถในการแข่งขันจะต้องปฏิรูประบบการผลิตจากการแข่งขันด้านราคาไปสู่ข้าวคุณภาพ เช่น ข้าวหอมประเภทต่าง ๆ ซึ่งไทยเป็นผู้นำตลาด และการผลิตข้าวขาวประเภทต่าง ๆ ต้องเน้นด้านปลอดภัยสารพิษซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพมากกว่าหลายประเทศ

สำหรับด้านการผลิตจะต้องใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรกลเข้ามาเพื่อลดต้นทุนจำเป็นที่จะต้องไปสู่การผลิตข้าวในรูปแบบเกษตรแปลงใหญ่ในลักษณะเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งจะเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตต่อไร่ที่สูงขึ้นและสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ปริมาณ ๒,๐๐๐ บาทต่อไร่ จำเป็นที่จะต้องมีการส่งเสริมให้มีการทำนาแปลงใหญ่เชิงอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม รัฐบาลจะต้องสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยมีทางเลือกในการรวมตัวในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสหกรณ์และหรือวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้มีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนเป็นนาข้าวแปลงใหญ่

ทั้งนี้ โครงการรวมแปลงผลิตข้าวหรือเกษตรแปลงใหญ่ รัฐบาลมีการส่งเสริมมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ ที่ผ่านมาไม่ค่อยประสบความสำเร็จเกี่ยวข้องกับการปรับ (ล้ม) คำนวณให้เครื่องจักรสามารถเข้าไปทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นที่รัฐบาลจะต้องมีนโยบายสนับสนุนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกัน การแข่งขันข้าวในอนาคตจะรุนแรง และศักยภาพการผลิตของไทยลดน้อยถอยลง ทั้งด้านพื้นที่ ดันทุน การผลิตที่สูง ปัญหาแรงงาน และข้อจำกัดของการเข้าถึงแหล่งน้ำ ทำให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยจะลดน้อยถอยลงเมื่อเทียบกับประเทศส่งออกข้าวทั้งในภูมิภาคและนอกภูมิภาค เช่น อินเดีย ปากีสถาน เวียดนาม เมียนมาร์ กัมพูชา ฯลฯ (ปัจจุบันประเทศไทยมีการทำนาแปลงใหญ่ประมาณ ๔๐๐ แปลง เนื้อที่ประมาณ ๓ แสนไร่ โดยเป็นการลงทุนของกลุ่มซีพี คุโบต้า กลุ่มมิตรผล และหอการค้า)

อนาคตข้าวไทยเกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงห่วงโซ่ข้าวตั้งแต่การผลิตในระดับเกษตรกร การหว่าน การเก็บเกี่ยว การดูแล การบริหารจัดการ อุตสาหกรรมโรงสีไฮเทค ๔.๐ อุตสาหกรรมข้าวบรรจุถุง การแปรรูป เพิ่มมูลค่า อุตสาหกรรมและธุรกิจที่เกี่ยวกับข้าวจะต้องนำมาบูรณาการเชื่อมโยงให้เป็นห่วงโซ่แห่งคุณค่าหรือ “Value Chain” การแก้ปัญหาข้าวมีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับเกษตรกรชาวนากว่า ๑๐ ล้านคน และพื้นที่มากกว่าร้อยละ ๗๐ ของประเทศเป็นแหล่งปลูกข้าว

ทิศทางและอนาคตข้าวไทย

๑) อุปทานข้าวส่วนเกินของโลกในอนาคตจะสูงขึ้น

จากข้อมูลของ FAO ปริมาณข้าวส่วนเกินของโลก (Global Supply) เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๕.๒๐ ขณะที่ความต้องการในการนำเข้าข้าว (Global Demand) ขยายตัวเพียงร้อยละ ๙.๕๓ อีกทั้งแนวโน้มการบริโภคข้าวต่อคนต่อปีลดลง เช่น ประเทศญี่ปุ่นลดลงร้อยละ ๕๓.๔ ประเทศไทยการบริโภคข้าวลดลงร้อยละ ๔๔.๐ ซึ่งเหตุผลส่วนหนึ่ง มาจากความเชื่อด้านการรักษาสุขภาพและการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกที่จะบริโภคอาหารประเภทอื่นทดแทน

๒) การแข่งขันด้านราคาในอนาคตจะรุนแรง

ไทยส่งออกข้าวปีละ ๙.๕ - ๑๐ ล้านตัน นอกจากประเทศเวียดนามที่เคยเป็นคู่แข่งรายสำคัญในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมาประเทศคู่แข่งเกิดใหม่ เช่น ประเทศอินเดียกลายเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับ ๑ ของโลก ปากีสถาน บังคลาเทศ เมียนมาร์ กัมพูชา ที่ก้าวเข้ามาเป็นคู่แข่งของไทย โดยมีราคาที่ต่ำกว่าไทยร้อยละ ๗-๑๐ (ข้าวขาว ๕%) นอกจากนี้ ประเทศผู้นำเข้าทั้งจีน อินเดีย ฟิลิปปินส์และกลุ่มประเทศแอฟริกา ฯลฯ ต่างมีนโยบายในการลดการพึ่งพาการนำเข้าด้วยการส่งเสริมการปลูกข้าวในประเทศ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การราคาข้าวส่งออกในอนาคต

๓) ขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยลดลง

ทั้งผลผลิตต่อไร่ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ค่าเฉลี่ย เช่น ข้าวนาปีผลผลิตต่ำกว่าเวียดนามร้อยละ ๑.๕๗ ต่ำกว่าบังคลาเทศร้อยละ ๑.๑๒ อีกทั้งปัญหาพันธุ์ข้าว ดินเสื่อมสภาพทำให้ต้องใช้ปุ๋ยและเคมี รวมทั้งการขาดแคลนกำลังแรงงาน ค่าจ้างแรงงานสูง และปัญหาชานาสูงอายุ ล้วนเป็นปัจจัยบั่นทอนขีดความสามารถในการแข่งขันและจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต

๔) การแก้ไขปัญหาข้าวต้องมีการเชื่อมโยงตลอดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain)

ตั้งแต่ระดับการปลูกข้าวในไร่นาของเกษตรกร ซึ่งต้องให้ความสำคัญต่อข้าวคุณภาพและข้าวปลอดภัย รวมถึงการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้อยู่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลก เกี่ยวข้องกับการทำนาข้าวแปลงใหญ่เชิงอุตสาหกรรมด้วยการนำเครื่องจักรกลและเครื่องทุ่นแรงมาใช้แทนแรงงานซึ่งใน ๕ ปีข้างหน้าจะขาดแคลนอย่างรุนแรง

๕) การขับเคลื่อนปฏิรูปข้าวไปสู่การผลิตข้าวคุณภาพเพื่อเพิ่มมูลค่า

ข้าวเพื่อสุขภาพ ข้าววิตามิน ข้าวอินทรีย์ ข้าวปลอดสารพิษ และข้าวสำเร็จรูปประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีระบบการควบคุมกระบวนการผลิตและมาตรฐานสากลซึ่งเป็นที่ยอมรับทั้ง GAP IFOAM และ HACCP (สำหรับอุตสาหกรรมแปรรูปข้าว) เกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งจะต้องปฏิรูปในลักษณะองค์รวมไม่ใช่แยกส่วนอย่างที่เป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบันซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นส่วน ๆ ทำให้ที่ผ่านมาการแก้ปัญหาข้าวและยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรชาวนาไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

๖) อนาคตข้าวไทยเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมและแข่งขันด้วยคุณภาพข้าว

การผลิตข้าวโดยการผลิตแยกออกจากตลาดด้วยวิถีเกษตรแบบดั้งเดิมอาจไม่สามารถแข่งขันได้ จำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปข้าวทั้งโครงสร้างในลักษณะองค์รวมด้วยการเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรม ตั้งแต่โรงสี การแปรรูป จนถึงผู้บริโภค การขับเคลื่อนข้าวเกี่ยวข้องกับการผลักดันไปสู่ “Farm to Table” โดยจะต้องปฏิรูปในลักษณะองค์รวม ไม่ใช่แยกส่วนอย่างที่เป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งใช้วิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นส่วน ๆ ทำให้ที่ผ่านมาการแก้ปัญหาข้าวและยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรชาวนาไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

๗) อนาคตข้าวไทยเกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงห่วงโซ่ข้าวครบวงจร

ไม่สามารถแยกส่วนการพัฒนาเหมือนในอดีตจะต้องมีการเชื่อมโยงทั้งด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี การแข่งขัน และตลาด เกี่ยวข้องกับตั้งแต่การผลิตในระดับเกษตรกร การหว่าน การเก็บเกี่ยว การดูแลด้านคุณภาพ การบริหารจัดการ อุตสาหกรรมโรงสีไฮเทค ๔.๐ อุตสาหกรรมข้าวบรรจุถุงเชื่อมโยงค้าปลีก-ค้าส่ง-การส่งออก การแปรรูปเพิ่มมูลค่า ตลอดจนอุตสาหกรรมและธุรกิจที่เกี่ยวกับข้าวจะต้องนำมาบูรณาการเชื่อมโยงให้เป็นห่วงโซ่แห่งคุณค่าหรือ “Rice Value Chain” การแก้ปัญหาข้าวมีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับเกษตรกรชาวนากว่า ๓.๕ ล้านครัวเรือน และพื้นที่มากกว่าร้อยละ ๗๐ ของประเทศเป็นแหล่งปลูกข้าว

๘) การขับเคลื่อนปฏิรูปข้าวจำเป็นจะต้องมีจังหวัดนำร่อง (Rice City Pilot Project)

หากต้องการเห็นการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรมจะต้องให้มีจังหวัดนำร่อง เพราะไม่สามารถทำพร้อมกันไปได้ทั่วประเทศ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับเกษตรกรจำนวนมากและเกือบทุกจังหวัดทั่วทั้งประเทศ ล้วนเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าว อีกทั้งแต่ละจังหวัดมีศักยภาพเชิงพื้นที่และความพร้อมที่แตกต่างกัน การปฏิรูปข้าวจึงต้องมีจังหวัดนำร่องและสนับสนุนมาตรการทางการคลังและการเงินเพื่อจูงใจให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วม

๑.๓ วัตถุประสงค์และความจำเป็นในการปฏิรูปข้าว

ที่ผ่านมาประเทศไทยมีนโยบายการแก้ปัญหาข้าวมาโดยตลอดแต่เนื่องจากข้าวมีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยที่ลดน้อยถอยลง เกี่ยวข้องกับครัวเรือนเกษตรกรชาวนาจำนวนมากกว่า ๑๒ ล้านคน สถานภาพของเกษตรกรมีความอ่อนแอขาดการรวมตัวที่เข้มแข็งทำให้นโยบายของรัฐส่วนใหญ่เป็นนโยบายจากภาคการเมือง และส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะกิจหรือชั่วคราว เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย ราคาข้าวตกต่ำ ปัญหาหนี้สินชาวนา ถึงแม้รัฐบาลจะมีนโยบายโซนนิ่งพื้นที่ (Zoning) การทำเกษตรแปลงใหญ่ เกษตรปลอดภัยแต่จากการขาดความต่อเนื่องของนโยบายและข้อจำกัดของเกษตรกรและพื้นที่ ทำให้ผลลัพธ์ส่วนใหญ่ขาดความเป็นรูปธรรมและเห็นผลที่ชัดเจน

แนวทางการแก้ปัญหาข้าวให้เกิดความยั่งยืนโดยใช้การพัฒนาเชิงพื้นที่ และให้เชื่อมโยงในโซ่แห่งคุณค่าข้าวอย่างครบวงจร ทั้งการผลิต แปรรูป อุตสาหกรรมต่อเนื่อง และการเป็นศูนย์กลางจำหน่ายข้าวถุงทั้งใน

ประเทศและเพื่อการส่งออก โดยให้เกษตรกรชาวนามีส่วนร่วมจึงเป็นที่มาของรายงานเรื่อง “นาร่องเมืองข้าว : จังหวัดกาฬสินธุ์ Rice City Pilot Project : Kalasin Province” โดยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๑) เพื่อให้เกิดเมืองข้าวนาร่อง (Rice City Pilot Project)

โดยให้มีการนาร่องในจังหวัดซึ่งมีความพร้อมและมีศักยภาพ เพื่อใช้เป็นจังหวัดนาร่องในการพัฒนาเชิงพื้นที่ เช่น การส่งเสริมให้เป็นพื้นที่นาร่องการรวมนาข้าวแปลงใหญ่เพื่อผลิตเชิงอุตสาหกรรม การปลูกและแปรรูปข้าวคุณภาพ ข้าวปลอดภัย โดยจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งมีศักยภาพสามารถดำเนินการตามได้

๒) การเพิ่มมูลค่าข้าวด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี (Thailand 4.0)

เกี่ยวข้องกับการยกระดับข้าวในรูปแบบดั้งเดิมไปสู่เกษตรกรรมที่ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมในโซ่อุปทานข้าวเพื่อให้ประเทศไทยสามารถอ้างขีดความสามารถในการแข่งขัน

๓) เพื่อให้มีการเชื่อมโยงห่วงโซ่แห่งคุณค่าข้าวครบวงจร (Rice Value Chain)

ตั้งแต่การผลิตข้าวคุณภาพ อุตสาหกรรมสีข้าว อุตสาหกรรมแปรรูป การจำหน่ายข้าวเพื่อการบริโภคทั้งภายในและเพื่อการส่งออก (Farm To Table)

๔) การผลักดันเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อเป็นมาตรการจูงใจให้เกิดการลงทุนในพื้นที่

โดยใช้มาตรการทางการคลังผ่านทางการส่งเสริมการลงทุน อุตสาหกรรมเป้าหมายซึ่งอยู่ในห่วงโซ่คุณค่าข้าว ตลอดจนอุตสาหกรรมสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการลงทุนในพื้นที่

๕) การมีส่วนร่วมและเข้าถึงโอกาสของเกษตรกรชาวนา

เช่น การรวมแปลงเกษตรกรนาข้าวแปลงใหญ่ โดยให้เป็นทางเลือกในการรวมตัวในลักษณะสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน ฯลฯ เช่น การร่วมทุนระหว่างเกษตรกรด้วยกันเองหรือกับผู้ประกอบการในการทำเกษตรแปลงใหญ่ การทำนาข้าวคุณภาพภายใต้เกษตรพันธสัญญา ซึ่งจะช่วยให้แก้ปัญหาความไม่แน่นอนด้านราคา หรือ ถูกกดราคาข้าว

๑.๔ องค์ประกอบของแผนขับเคลื่อนการปฏิรูปไปสู่ทางปฏิบัติ

๒. วิธีการปฏิรูป

๒.๑ องค์ประกอบในการปฏิรูป ประกอบด้วยแนวทางดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ การขับเคลื่อนห่วงโซ่แห่งคุณค่าข้าว

การปฏิรูปเพื่อให้เกิดเมืองข้าวนำร่องจะต้องทำทั้งเกษตรกร ชาวนา โรงสี การจำหน่ายข้าว และอุตสาหกรรมเกี่ยวข้อ ต้องมีการบูรณาการในห่วงโซ่แห่งคุณค่าข้าวในลักษณะตั้งแต่ต้นทางจนถึงผู้บริโภค (Farm to Table) การปฏิรูปขับเคลื่อนจะต้องทำทั้งระบบเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงตั้งแต่เกษตรกร ชาวนา ไปจนถึงอุตสาหกรรมปลายทาง จะต้องมีการสนับสนุนให้มีการลงทุนการผลิตข้าวด้วยการทำนาแปลงใหญ่เชิงอุตสาหกรรมซึ่งให้ผลผลิตที่ดีกว่าและต้นทุนต่ำกว่า รวมทั้งปฏิรูปการผลิตข้าวคุณภาพทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้าที่เป็นข้าวอินทรีย์และไร้สารพิษซึ่งต้องตรงกับความต้องการของตลาด ซึ่งจะต้องสนับสนุนทั้งผู้ประกอบการและเกษตรกรชาวนาให้สามารถเข้าถึงโอกาส

นอกจากนี้ ห่วงโซ่แห่งคุณค่าข้าวสำหรับเมืองข้าวนำร่องจะต้องส่งเสริมอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงสีข้าวซึ่งต้องยกระดับไปสู่อุตสาหกรรมโรงสีที่ทันสมัย อุตสาหกรรมไซโลและบรรจุถุง อุตสาหกรรมเกี่ยวกับปุ๋ยและปัจจัยการผลิต อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลการเกษตร อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ อุตสาหกรรมแปรรูปข้าว ฯลฯ

ห่วงโซ่แห่งคุณค่าข้าวประกอบด้วย (Rice Value Chain)

๑) เกษตรกรชาวนาซึ่งผลิตข้าวคุณภาพ ทั้งข้าวเจ้า ข้าวเหนียวคุณภาพ เช่น ข้าวอินทรีย์ ข้าวปลอดสารพิษ ข้าวพื้นเมืองจีไอ (GI) โดยเน้นอัตลักษณ์ของจังหวัด “Provincial Brand”

๒) สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน ชุมชนเกษตรกร สถาบันเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับข้าว ทั้งด้านการผลิต แปรรูป การจำหน่าย

๓) โรงสี อุตสาหกรรมข้าวบรรจุถุง ทั้งเพื่อจำหน่ายในประเทศและส่งออก รวมถึงผู้ประกอบการค้าส่ง ค้าปลีก ทั้งตลอดห่วงโซ่อุปทานข้าว

๔) อุตสาหกรรมแปรรูปข้าวกึ่งสำเร็จรูป เช่น อุตสาหกรรมแปรรูปข้าวเพื่อเป็นอาหารทั้งในประเทศและเป็นการส่งออก รวมทั้งอุตสาหกรรมน้ำมันพืชจากรำข้าว ฯลฯ

๕) อุตสาหกรรมใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปข้าว (Rice First S-Curve Industries) เป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าข้าว ได้แก่ การแปรรูปข้าวเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ ยา เครื่องสำอาง วิตาามิน กระดาษ ไบโอพลาสติก และหรือผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในวัฏกรรมจากข้าว

๖) อุตสาหกรรมในห่วงโซ่อุปทานข้าว (Rice Supply Chain) เช่น โรงงานปุ๋ย ศูนย์พัฒนาพันธุ์ข้าว อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกข้าวและพันธุ์ข้าว

๗) อุตสาหกรรมสนับสนุนในห่วงโซ่แห่งคุณค่าข้าว (Rice Support Industry) เช่น โรงงานประกอบรถไถนา เครื่องจักรกลการเกษตร อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัสดุอุปกรณ์การทำนาข้าว

๘) ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนาข้าว ทั้งด้านเกษตร การแปรรูป และการเพิ่มมูลค่า

๒.๑.๒ การผลักดันส่งเสริมเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อการผลิตข้าวเชิงอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับข้าวครบวงจร

เป็นการใช้กลไกผ่านมาตรการการคลังและการเงิน เช่น มาตรการส่งเสริมการลงทุนของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ให้ได้สิทธิประโยชน์เทียบเท่ากิจการซึ่งลงทุนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ รวมทั้งด้านอำนวยความสะดวกของหน่วยงานรัฐซึ่งอยู่ในพื้นที่ การที่มีความจำเป็นในการขับเคลื่อนด้วยเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อเป็นการจูงใจให้อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวเข้ามาลงทุนใน

พื้นที่เป้าหมาย เช่น โรงสีซึ่งจะต้องมีระบบการผลิตที่ทันสมัยรองรับอุตสาหกรรม ๔.๐ อุตสาหกรรมปύและปัจจัยการผลิต อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลการเกษตร อุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่แห่งคุณค่าข้าว ซึ่งจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงอุตสาหกรรมกับเกษตรกรชาวนาที่เข้าโครงการ ซึ่งอุตสาหกรรมที่จะได้รับสิทธิประโยชน์จะต้องสามารถเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมใหม่ ที่เกี่ยวกับการแปรรูปข้าว (First S-Curve Industries) โดยจะได้รับสิทธิประโยชน์เหมือนกับเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งรัฐบาลได้ขับเคลื่อนไปก่อนหน้านี้ซึ่งล้วนสนับสนุนแต่เพียงภาคอุตสาหกรรม

ทั้งนี้ การนำแนวทางของเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อให้เข้าถึงสิทธิประโยชน์ทางภาษี ซึ่งนโยบายการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษจะได้รับสิทธิประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะทำให้เกิดการจูงใจลงทุนในพื้นที่ โดยนโยบายดังกล่าวไม่จำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่ชายแดน เช่น เขตเศรษฐกิจพิเศษระยองเศรษฐกิจตะวันออก (EEC) โดยจะต้องมีมติคณะรัฐมนตรีประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อการผลิตข้าวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องข้าวครบวงจร อาจใช้ที่ดินของรัฐ เช่น ที่ดินราชพัสดุหรือที่ดินของเอกชน โดยจังหวัดหนึ่งอาจมีได้เพียงหนึ่งแห่ง การลงทุนเป็นของเอกชนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย โดยภาครัฐจะต้องให้การสนับสนุนทั้งด้านนโยบายและความต่อเนื่อง รวมถึงการมีแผนงานในการผลักดันให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนร่วมกับภาคเอกชน

๒.๑.๓ ส่งเสริมการผลิตข้าวแปลงใหญ่เชิงอุตสาหกรรม

การปฏิรูปเมืองข้าวนำร่องเพื่อให้เกษตรกรชาวนาซึ่งประสงค์จะเป็นทางเลือกในการทำนาเกษตรแปลงใหญ่ ซึ่งรัฐบาลกำลังสนับสนุนโดยอาจใช้แนวทางการรวมตัวในลักษณะของสหกรณ์ หรือบริษัท ประชากรรัฐสามัคคี จำกัด โดยการพัฒนาเชิงพื้นที่นำร่องอาจทำได้ง่ายกว่าการทำพร้อมกันทั่วประเทศ โดยมีแนวทาง ดังนี้

๑) เพื่อให้เป็นทางเลือกของเกษตรกรชาวนา

นโยบายการรวมนาข้าวเกษตรแปลงใหญ่ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวแปลงใหญ่เชิงอุตสาหกรรมและเชิงพาณิชย์ โดยให้เป็นทางเลือกในการรวมตัวของเกษตรกร เช่น สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน ฯลฯ

๒) การส่งเสริมการลงทุนนาข้าวแปลงใหญ่

ต้องผลิตข้าวคุณภาพ ข้าวปลอดภัยพืชข้าวอินทรีย์ ข้าวฮาลาล หรือข้าวพันธุ์พื้นเมือง ฯลฯ โดยจะต้องมีมาตรฐานการรับรองและการคัดเลือกพันธุ์ข้าวคุณภาพทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียวตรงตามความต้องการของตลาด การจัดการดิน น้ำ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร เพื่อยกระดับการผลิตในการเพิ่มผลผลิตต่อไร่การลดต้นทุนอย่างเป็นระบบ การรักษาคุณภาพและมาตรฐาน รวมถึงนวัตกรรมแปรรูปอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวอย่างครบวงจร

ทั้งนี้ การส่งเสริมให้เกิดเกษตรเชิงอุตสาหกรรมและนาข้าวแปลงใหญ่เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาข้าวอย่างยั่งยืน เพราะการผลิตแบบพึ่งพาธรรมชาติประเทศไทยไม่สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งในภูมิภาคข้าวซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และมีต้นทุนทั้งแรงงานและการผลิตต่ำกว่าไทย

๓) การใช้มาตรการส่งเสริมการลงทุน (BOI)

แนวทางในการทำนาแปลงใหญ่จำเป็นต้องมีนโยบายที่มีความเป็นรูปธรรมและมีมาตรการการคลังของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) เพื่อจูงใจผู้ประกอบการให้เกิดการลงทุนในพื้นที่ และเป็นทางเลือกสำหรับเกษตรกรชาวนาในการรวมตัวเปิดต้นนาเป็นนาแปลงใหญ่

ในลักษณะของสหกรณ์และหรือวิสาหกิจชุมชน สำหรับเกษตรกรชาวนาสามารถรวมตัวในลักษณะสหกรณ์ ซึ่งไม่ต้องเสียภาษีรายได้แต่อาจมีข้อจำกัดเกี่ยวกับภาษีนำเข้าเครื่องจักร

๔) การผลิตข้าวแปลงใหญ่และเกษตรพันธสัญญา

ที่ผ่านมา การรวมแปลงผลิตข้าวไม่ก้าวหน้าเพราะขาดมาตรการจูงใจทั้งด้านการคลัง และการเงินรวมทั้งขาดต้นแบบ เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ควรมีการส่งเสริมเป็นรายจังหวัดหรือพื้นที่ ซึ่งมีศักยภาพและพัฒนาให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษเพื่อการผลิตข้าวและอุตสาหกรรมต่อเนื่องกับข้าว อย่างครบวงจร

ทั้งนี้ เมืองข้าวนำร่องจะต้องส่งเสริมการลงทุนในการผลิตข้าวเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งต้องเป็นข้าวคุณภาพและปลอดภัยแล้ว ในขณะเดียวกันควรจะต้องมีการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวของ เกษตรกรในการทำนาแปลงใหญ่เพื่อลดต้นทุนการผลิตร่วมกัน ซึ่งเกษตรกรจะต้องมีการปรับค่านาหรือ ล้มค่านาเพื่อให้เครื่องจักรสามารถเข้าไปทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า นาข้าวแปลงใหญ่ที่เหมาะสม ควรมีเนื้อที่ไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ ไร่ สามารถลดต้นทุนได้ประมาณ ๒,๐๐๐ บาท/ไร่ อีกทั้งการส่งเสริมให้เกิดเขตอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าว จะทำให้ราคาปัจจัยการผลิตต่ำลง การเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมโรงสีจะเป็นการสร้างอำนาจการต่อรอง และสามารถต่อยอดไปสู่การเฉลี่ยแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเกษตรกร ผู้ประกอบการทำนาเชิงอุตสาหกรรม และโรงสี

๒.๑.๔ การใช้แนวทางสหกรณ์เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงโอกาส

การนำเกษตรกรชาวนาเป็นศูนย์กลางเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โครงการเมืองข้าวนำร่อง และอุตสาหกรรมข้าวครบวงจรมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อยกคุณภาพชีวิตและรายได้ให้กับเกษตรกรชาวนา ในอดีตการแก้ปัญหาความยากจนของชาวนาช่วยเหลือในลักษณะเชิงสงเคราะห์ เช่น พักหนี้หรือเพิ่มหนี้ ผ่านโครงการกู้ยืมประเภทต่าง ๆ ซึ่งการช่วยเหลือจากรัฐส่วนใหญ่ทำเชิงเดี่ยวแยกเป็นส่วน ๆ สหกรณ์ การเกษตรที่มีอยู่ส่วนใหญ่เน้นแต่ด้านอุปทาน ขาดกลไกในการเชื่อมโยงในลักษณะโซ่อุปทานกับ ภาคอุตสาหกรรม และค้าปลีก-ค้าส่ง ขาดความเป็นมืออาชีพและขาดขีดความสามารถในการแข่งขัน สะท้อน จากหนี้สินชาวนาที่สะสมสูงขึ้นกว่าในอดีต

แนวทางการขับเคลื่อนสหกรณ์ในจังหวัดซึ่งจะนำร่องเป็นเมืองข้าวจะต้องส่งเสริมอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกษตรกรมีการรวมตัวในลักษณะสหกรณ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ชาวนาสามารถเข้าถึง โอกาสและเป็นประโยชน์ของการพัฒนา จำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างทักษะด้านการผลิต การตลาด การจัดการ ในลักษณะเชิงพาณิชย์มากกว่าเพียงด้านอุปทาน โดยเมืองข้าวนำร่องจะต้องส่งเสริมขีดความสามารถของ เกษตรกรให้สามารถมีสหกรณ์ที่เข้มแข็ง (Co - Operative 4.0) สามารถทำหน้าที่เป็นตลาดค้าข้าว ในการรับซื้อข้าวโดยตรงจากชาวนาในราคายุติธรรมและขึ้นาราคาในตลาด และมีขีดความสามารถทำ อุตสาหกรรมข้าวบรรจุถุง การควบคุมคุณภาพและมาตรฐานต่าง ๆ ภายใต้อเครื่องหมายการค้า “Provincial Brand” และสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ค้าส่งและค้าปลีก รวมไปถึงการเป็นผู้ส่งออกมีอาชีพมีการการทำตลาด และไรด์โซวในประเทศเป้าหมาย

นอกจากนี้ เพื่อเป็นการสร้างเกษตรกรชาวนารุ่นใหม่จะต้องผลักดันให้มีศูนย์บ่มเพาะ เกษตรกร/ยุวเกษตรกรชาวนา ผลักดันให้มีสหกรณ์ ซึ่งมีคุณภาพหรือวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเข้มแข็งรวมถึง การรวมทุนของเกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิสาหกิจชุมชน บริษัท ประชากรรัฐสามัคคี จำกัด ฯลฯ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรชาวนาสามารถเข้าถึงโอกาสของเมืองข้าวนำร่องและเขตเศรษฐกิจพิเศษได้

ทั้งนี้ สหกรณ์ประเภทต่าง ๆ ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น สหกรณ์นาแปลงใหญ่ สหกรณ์โรงสีข้าว สหกรณ์ค้าส่ง-ค้าปลีกข้าวคุณภาพ สหกรณ์ส่งออกข้าว สหกรณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว และ สหกรณ์ตัวแทนจำหน่ายเครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น

๒.๑.๕ การสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการส่งเสริมอัตลักษณ์จังหวัด (Provincial Brand)

แนวทางการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มของผลผลิตในพื้นที่ ซึ่งข้าวที่ปลูกจะต้องเป็นข้าวปลอดสารพิษโดยต้องได้รับมาตรฐาน GAP ขณะที่ข้าวอินทรีย์ต้องได้รับมาตรฐาน IFOAM นอกจากนี้แต่ละจังหวัดจะมีข้าวพื้นเมือง เช่น จังหวัดกาฬสินธุ์มีข้าวหอมกอเดียว (ข้าวเขาวง) ข้าวเหนียวแดงโสมาลี (ข้าวกำ) จังหวัดอุบลราชธานีมีข้าวหอมทุ่ง ฯลฯ ซึ่งมีความหอมมากให้ผลผลิตสูงเมล็ดใหญ่สวยและยาว การส่งเสริมจังหวัดให้เป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวคุณภาพและข้าวอเนกมัย ซึ่งจะต้องสนับสนุนให้มีการจดสิทธิบัตรในการใช้ชื่อจังหวัดได้เฉพาะพื้นที่ซึ่งเข้าร่วมโครงการ

๒.๑.๖ สนับสนุนให้เป็นศูนย์กลางการผลิตและจำหน่ายข้าวเชิงพาณิชย์

ปัญหาสำคัญซึ่งเป็นปัจจัยต่อความยากจนของเกษตรกรคือต้องจำหน่ายข้าวผ่านพ่อค้าคนกลางหรือโรงสี ทำให้มีการกดราคารับซื้อต่ำกว่าราคาที่ควรจะได้ การขับเคลื่อนเมืองข้าวจะต้องส่งเสริมให้พื้นที่มีศักยภาพในการผลิตและจำหน่ายข้าวทั้งในประเทศและเพื่อการส่งออก ซึ่งในปัจจุบันเป็นเรื่องยากที่เกษตรกรหรือผู้ประกอบการรายใหม่จะเข้ามาสู่ตลาดค้าข้าวเพราะถูกผูกขาดโดยกลุ่มพ่อค้ารายใหญ่เพียงไม่กี่ราย

การเป็นศูนย์กลางเมืองข้าวครบวงจรจึงจะต้องผลักดันให้สามารถเข้าถึงตลาด นอกเหนือจากการมีแบรนด์ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการควบคุมคุณภาพการได้รับใบรับรองมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง การมีศูนย์รับซื้อและกระจายสินค้า โรงงานบรรจุข้าวถุง การบริหารจัดการโดยเฉพาะด้านการตลาดและโลจิสติกส์ ทั้งหมดนี้จำเป็นที่จะต้องมีการรวมตัวทั้งผู้ประกอบการและเกษตรกรในรูปแบบของนิติบุคคล เช่น บริษัท สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน เกี่ยวข้องกับการระดมทุน การมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะการได้รับความสนับสนุนทั้งเชิงนโยบายในระดับประเทศและในระดับจังหวัด

๒.๑.๗ ศักยภาพและความพร้อมของจังหวัดเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสัมฤทธิ์ผลของโครงการ

ความสัมฤทธิ์ผลของการขับเคลื่อนเมืองข้าวน่าร่อง นอกเหนือจากภูมิรัฐศาสตร์ที่ตั้งซึ่งเหมาะสมของจังหวัด การเข้าถึงระบบชลประทาน โครงสร้างพื้นฐานทั้งคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภคซึ่งจำเป็นต่อภาคอุตสาหกรรมการผลิต ในด้านซอร์ฟแวร์เกี่ยวข้องกับความพร้อมของจังหวัดตั้งแต่ระดับผู้ว่าราชการจังหวัด หน่วยงานรัฐ องค์กรท้องถิ่น ฯลฯ จะต้องมีวิสัยทัศน์และความท้าทายบนบริบทใหม่ที่อาจไม่มีมาก่อนหน้า ขณะเดียวกันศักยภาพของภาคเอกชนจะต้องมีวิสัยทัศน์ถึงการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการแก้ปัญหาข้าวซึ่งในอดีตมีการแก้ปัญหาแบบแยกส่วน

ทั้งนี้ โครงการขับเคลื่อนเมืองข้าวและอุตสาหกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับข้าวครบวงจรที่จะเกิดได้จริง ปัจจัยสำคัญต้องได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายทั้งจากส่วนกลางและจังหวัด นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการลงทุนจริงของภาคเอกชนซึ่งเป็นภาคส่วนที่สำคัญในการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม โดยหน่วยงานรัฐจะต้องเป็นผู้สนับสนุน เช่น การจัดหาที่ดินเพื่อเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษการผลักดันให้หน่วยงานส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง เช่น บีโอไอ กระทรวงอุตสาหกรรม การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ฯลฯ เข้ามาสนับสนุนให้เกิดการลงทุนเพื่อเป็นเมืองข้าวน่าร่องของจังหวัดต่าง ๆ

๒.๑.๘ การขับเคลื่อนเชื่อมโยงไทยแลนด์ ๔.๐

จากการที่รัฐบาลมีวิสัยทัศน์ประเทศไทยแลนด์ ๔.๐ และกำลังขับเคลื่อนไปสู่แผนปฏิบัติ เพื่อให้เร่งรัดพัฒนาคลัสเตอร์ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจผ่านกลไกของกลุ่มจังหวัดโดยมีแนวทางการขับเคลื่อนผ่านวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ยุทธศาสตร์ชาติมีความสมบูรณ์ โดยรายละเอียดส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับภาคอุตสาหกรรมการผลิตและภาคบริการ สำหรับด้านเกษตรกรรม เมืองข้าวนำร่อง หรือ “Rice City Pilot Project” จึงเป็นส่วนเพิ่มเติมยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ ๔.๐ ให้มีความสมบูรณ์ สามารถเชื่อมโยงกับเกษตรกรให้สามารถเข้าถึงโอกาส โดยการขับเคลื่อนจังหวัดซึ่งนำร่องจะเป็นต้นแบบการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันข้าวได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ การขับเคลื่อนเมืองข้าวนำร่อง (ซึ่งในกรณีนี้ได้้นำร่องจังหวัดกาฬสินธุ์) จะต้องมีผลการประเมินผล ทั้งการขับเคลื่อนที่เป็นจริงและความล้มเหลวของโครงการซึ่งไม่สามารถเดินทางไปสู่การปฏิบัติได้จริง โดยต้องนำปัจจัยทั้งหมดมาประเมินว่าเกิดจากปัจจัยด้านใดและมีอุปสรรคมาจากภาคส่วนไหน โครงการ “เมืองข้าวนำร่อง” เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงขานนาในอดีต การแก้ปัญหาความยากจนของขานนา โดยการแก้ปัญหาหมักเป็นเชิงสงเคราะห์รวมทั้งการเพิ่มหนี้ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการในอดีตที่สามารถแก้ปัญหาได้

องค์ประกอบที่สำคัญซึ่งนำไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลของโครงการเกี่ยวข้องกับขีดความสามารถของเกษตรกรซึ่งจะต้องมีการยกระดับการผลิตข้าวเชิงอุตสาหกรรม โดยต้องเชื่อมโยงกับการแปรรูปข้าว รวมถึงด้านเทคโนโลยี นวัตกรรมและการวิจัย ซึ่งต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโดยต้องนำไปเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ ๒๐ ปีของรัฐบาล รวมถึงต้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ ๔.๐ ซึ่งจะต้องมีการต่อยอดโครงการนี้เพื่อให้การแก้ปัญหาข้าวไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของเกษตรกรขานนาได้อย่างยั่งยืน

๓. กำหนดเวลาการปฏิรูป

ระยะที่ ๑ (ระยะเวลา ๙๐ วัน) กำหนดจังหวัดเป้าหมายซึ่งมีความพร้อมที่จะนำร่อง ในกรณีนี้ได้มีการนำเสนอจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีเหตุผลประกอบ ดังนี้

ศักยภาพและความพร้อมของจังหวัดกาฬสินธุ์

๑) การขับเคลื่อนของจังหวัดมีความพร้อม

ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคองค์กรเกษตรกร ภาควิชาการ มีความตั้งใจและการรวมตัวในการขับเคลื่อน โดยทางจังหวัดกำลังจะดำเนินการจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ ขณะที่สภาอุตสาหกรรมจังหวัดกาฬสินธุ์และหอการค้าจังหวัดกาฬสินธุ์ ต่างรับจะเป็นเจ้าภาพที่จะขับเคลื่อนและภาคเอกชนพร้อมที่จะลงทุน

๒) ด้านโครงสร้างพื้นฐานของจังหวัดมีความพร้อม

ที่ตั้งอยู่ตรงศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือแวดล้อมด้วยจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งมีศักยภาพ เช่น ขอนแก่น อุดรธานี สกลนคร ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีสนามบินทำให้การติดต่อเชิงธุรกิจมีความสะดวก สำหรับด้านโลจิสติกส์มีเส้นทางเชื่อมโยงทางถนนกับจังหวัดต่าง ๆ และประตูเศรษฐกิจ เช่น ท่าเรือแหลมฉบังทางผู้ประกอบการให้ข้อมูลว่าต้นทุนการขนส่งข้าวทางถนนจะมีราคาที่สามารถแข่งขันกับข้าวที่ขนส่งผ่านมาทางจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดในภาคกลางได้ นอกจากนี้ในอนาคตยังสามารถเชื่อมโยงการขนส่งทางรางคู่ผ่านชุมทางจระ - ขอนแก่นซึ่งจะทำให้ลดต้นทุนการขนส่ง

๓) ด้านพลังงานสำหรับอุตสาหกรรมในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ทางผู้ประกอบการให้ข้อมูลตรงกันว่าด้านพลังงานกระแสไฟฟ้าไม่มีปัญหา ขณะเดียวกันภาคเอกชนมีการลงทุนด้านพลังงาน เช่นผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ประมาณ ๓.๕ เมกะวัตต์ และโรงงานไฟฟ้าจากไบโอประมาณ ๘๙.๔๕ เมกะวัตต์ โดยผู้ผลิตและจำหน่ายไฟฟ้ารายใหญ่ เช่น บริษัท มิตรผล ไบโอเพาเวอร์ ฯลฯ เงินลงทุนประมาณ ๓,๒๕๒ ล้านบาท

๔) มีแหล่งน้ำและระบบชลประทาน

แหล่งปลูกข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์พื้นที่ส่วนใหญ่ได้รับน้ำตลอดปีจากเขื่อนลำปาวซึ่งเป็นเขื่อนขนาดใหญ่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชี ปริมาณน้ำทั้งหมด ๓๔๙.๙๑ ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถส่งน้ำทำข้าวนาปรังได้ ๒๖๔,๕๑๗ ไร่ แหล่งเพาะปลูกข้าวสำคัญ เช่น อำเภอยางตลาด อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอกมลาไสย อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอเขาวง (เป็นอำเภอที่มีข้าวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดกาฬสินธุ์) ฯลฯ

๕) ศักยภาพด้านโลจิสติกส์เชิงพื้นที่

จังหวัดกาฬสินธุ์มีความเหมาะสมทั้งถนนและการเชื่อมต่อกับระบบรางที่ชุมทางจिरะ (จังหวัดขอนแก่น) ซึ่งจะมีระบบรางคู่และศูนย์รวบรวมตู้สินค้า (ICD) ทำให้จังหวัดมีศักยภาพสามารถเป็นศูนย์กลางข้าว (Rice Hub) ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับด้านวัตถุดิบ (ข้าวเปลือกป้อนโรงงาน) นอกจากวัตถุดิบในจังหวัดกาฬสินธุ์ยังสามารถใช้วัตถุดิบจากจังหวัดข้างเคียง เช่น จังหวัดอุดรธานี จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม ฯลฯ บางครั้งมีการนำข้าวมาจากจังหวัดพิจิตรและจังหวัดชัยนาทเข้ามาสีที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยต้นทุนขนส่งสามารถแข่งขันได้ ด้านการส่งออกสามารถเชื่อมโยงขนส่งสินค้าไปลงเรือที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และสามารถขนส่งระบบตู้คอนเทนเนอร์ (CY/CY) ผ่านท่าเรือแหลมฉบังเพื่อส่งออกได้อย่างสะดวกโดยต้นทุนรวมโลจิสติกส์สามารถแข่งขันได้

ระยะที่ ๒ (ระยะ ๑๘๐ วัน ต่อจากระยะที่ ๑) การผลักดันเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อการผลิตข้าวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวครบวงจร ประกอบด้วย

๑) การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัด

ทางจังหวัดกาฬสินธุ์โดยคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจจังหวัด (กรอ.) ควรต้องมีการจัดทำเป็นยุทธศาสตร์จังหวัดเพื่อให้เป็นนโยบายต่อเนื่อง โดยเบื้องต้นทาง กรอ. จังหวัดกาฬสินธุ์จะต้องเป็นเจ้าภาพร่วมกับทางจังหวัด ซึ่งจะต้องผลักดันให้เป็นนโยบายระดับจังหวัดเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม

๒) การตั้งคณะกรรมการเพื่อขับเคลื่อนโครงการ

ในการขับเคลื่อนโครงการ ทางจังหวัดจะต้องผลักดันให้มีการตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อน ประกอบด้วย กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) กระทรวงพาณิชย์ ฯลฯ ในลักษณะเป็นบอร์ด

สำหรับระดับจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน เป็นความร่วมมือของคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) โดยให้สภาอุตสาหกรรมจังหวัดกาฬสินธุ์และหอการค้าจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนด้านเอกชน ด้านงานวิชาการให้มหาวิทยาลัยในจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นหน่วยงานศึกษาด้านความเป็นไปได้

๓) กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษแปรรูปข้าวครบวงจร

ในเบื้องต้นพื้นที่เหมาะสมอยู่ที่ ตำบลโคกดอนหัน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ พื้นที่ประมาณ ๑,๕๐๐ ไร่ (นสล.ฉบับที่ ๒๕๐๒/๒๕๑๐) เป็นที่สาธารณประโยชน์ราชพัสดุ ซึ่งทางจังหวัดเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะบริหารจัดการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพราะเดิมเป็นพื้นที่ซึ่งกันไว้เป็นศูนย์ราชการ แต่ปัจจุบันมีพื้นที่อื่นที่เหมาะสมกว่า จากการศึกษาในพื้นที่พบว่ามีความเหมาะสม ติดถนนไฮเวย์เส้นทางอีสต์เวสต์คอร์ริดอร์ส (EWEC) ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๑๐ - ๑๒ กิโลเมตร

การเตรียมโครงการเพื่อให้เป็นเมืองข้าวนำร่อง

- (๑) โครงการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร
- (๒) โครงการศูนย์บริการเครื่องจักรกลการเกษตร
- (๓) โครงการพัฒนาสายพันธุ์ข้าวและเมล็ดพันธุ์ให้ได้มาตรฐาน
- (๔) โครงการพัฒนาคุณภาพการผลิตข้าว (Pilot Project)
- (๕) โครงการ Rice Code เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
- (๖) โครงการ Eco Farm เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- (๗) โครงการส่งเสริมนวัตกรรมเพื่อผลิตและแปรรูปข้าว
- (๘) โครงการเชื่อมโยงตลาดสินค้าไปยังตลาดในประเทศและนอกประเทศ
- (๙) โครงการจัดตั้งบริษัท ประชาธิปไตยสามัคคีกาฬสินธุ์ จำกัด

๔) จังหวัดกาฬสินธุ์จะต้องจัดทำแผนปฏิบัติการและดำเนินงาน

- (๑) จัดทำยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ “นำร่องเมืองข้าว : จังหวัดกาฬสินธุ์”
- (๒) ติดตามในการผลักดันและความเป็นไปได้ในการนำที่ดินซึ่งจังหวัดและภาคเอกชนเสนอว่าควรนำมาเป็นพื้นที่ส่งเสริมการลงทุนและเขตเศรษฐกิจเพื่อการผลิตข้าวเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้าวครบวงจร เกี่ยวข้องกับการประสานงาน การขับเคลื่อนทั้งกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม ฯลฯ
- (๓) ดำเนินการตั้งคณะทำงานติดตามและประสานงานระดับจังหวัด เพื่อติดตามงานทั้งระดับกระทรวงและจังหวัด โดยแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนระดับจังหวัดประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง (โดยตำแหน่ง) รวมทั้งหน่วยงานรัฐและเอกชน เช่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัด หอการค้าจังหวัด และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนและกรอบระยะเวลาที่ชัดเจน
- (๔) เพื่อให้มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ผลของโครงการสามารถนำไปปรับต่อยอดและประยุกต์ใช้กับจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งมีศักยภาพเพื่อเป็นต้นแบบของประเทศต่าง ๆ ต่อไป
- (๕) การพิจารณาความเหมาะสมของพื้นที่ซึ่งจะใช้เป็นที่ตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งเบื้องต้นทางจังหวัดเสนอให้ใช้ที่สาธารณประโยชน์ที่ตำบลโคกดอนหัน เนื้อที่ประมาณ ๑,๕๐๐ ไร่ ว่ามีความเหมาะสมและเป็นไปได้หรือไม่

ระยะที่ ๓ (ระยะ ๑๘๐ วัน หลังจากระยะที่ ๒) ประกอบด้วย

๑) การปฏิรูปขับเคลื่อนด้วยกลไกโดยมติคณะรัฐมนตรี

รัฐบาลควรมีมติคณะรัฐมนตรีสนับสนุนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อให้เกิดการลงทุนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวเชื่อมโยงในการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าข้าว ซึ่งทางจังหวัดมีการเตรียมพื้นที่ประมาณ ๑,๕๐๐ ไร่ เพื่อให้เกิดเป็นเมืองข้าวนำร่อง ผสมผสานกับการผลิตของด้านการเกษตรกับการแปรรูปข้าว และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงสีซึ่งมีเครื่องจักรทันสมัย อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลการเกษตร อุตสาหกรรมผลิตปุ๋ย และวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้าว

๒) การสนับสนุนมาตรการทางการคลังผ่านทาง BOI

การสนับสนุนมาตรการทางภาษีให้เทียบเท่ากิจการซึ่งเข้าไปลงทุนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ ทั้งด้านการอำนวยความสะดวกของหน่วยงานซึ่งอยู่ในพื้นที่และมาตรการส่งเสริมการลงทุนของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนที่ ๔/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๗ เช่น

(๑) ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมจากหลักเกณฑ์ปกติ ๓ ปี แต่รวมแล้วไม่เกิน ๘ ปี

(๒) หากเป็นกิจการในกลุ่ม A๑ หรือ A๒ ซึ่งได้มีการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล ๘ ปีอยู่แล้ว ควรได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลร้อยละ ๕๐ เพิ่มอีก ๕ ปี

(๓) มาตรการอื่น ๆ

- ควรมีมาตรการหักค่าขนส่งไฟฟ้า ประปา ๒ เท่า เป็นเวลา ๑๐ ปี

- ควรหักค่าติดตั้งหรือสิ่งอำนวยความสะดวกได้ร้อยละ ๒๕ ของเงินลงทุนนอกเหนือจากการหักค่าเสื่อมราคาตามปกติ

- ควรยกเว้นอากรขาเข้าเครื่องจักร

- ควรยกเว้นอากรขาเข้าวัตถุดิบที่ใช้ผลิตเพื่อส่งออก

- ควรมีการอนุญาตให้ใช้แรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือได้อย่างถูกต้อง

- ควรให้สิทธิประโยชน์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษีอากร เช่น การถือครองที่ดิน การนำช่างฝีมือต่างด้าวมาทำงาน เป็นต้น

๔. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

๑) สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

๒) ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ และคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจระดับจังหวัด (กรอ.)

๓) กระทรวงมหาดไทย

๔) สำนักนายกรัฐมนตรี

๕) สำนักงานพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ (สศช.)

๖) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมการข้าว กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

๗) กระทรวงอุตสาหกรรม (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม)

๘) กระทรวงพาณิชย์ (กรมการค้าภายใน กรมการค้าระหว่างประเทศ)

๙) สำนักงานส่งเสริมการลงทุน (BOI)

๑๐) มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

๑๑) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)

๑๒) อื่นๆ

๕. ข้อเสนอเพื่อให้มีการขับเคลื่อน

รัฐบาลสนับสนุนนโยบาย “นำร่องเมืองข้าว : จังหวัดกาฬสินธุ์” ด้วยการขับเคลื่อนเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อส่งเสริมการลงทุน การผลิตข้าวคุณภาพเชิงอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยการนำร่อง จังหวัดกาฬสินธุ์โดยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ การสนับสนุนจากสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.)

ขอให้สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศมีมติเห็นชอบ และเสนอต่อไปยังคณะรัฐมนตรี เพื่อที่ทางจังหวัดและภาคเอกชนในพื้นที่จะได้นำไปต่อยอดเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนได้อย่าง เป็นรูปธรรม

๕.๒ จังหวัดกาฬสินธุ์ร่วมกับคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชน (กรอ.)

จังหวัดกาฬสินธุ์ร่วมกับคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนผลักดันโครงการดังกล่าวเป็น ยุทธศาสตร์เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจระดับจังหวัด รวมถึงกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ จะต้องให้การสนับสนุน เพื่อให้โครงการดังกล่าวเกิดความต่อเนื่อง

๕.๓ การตั้งคณะทำงานร่วมเพื่อผลักดันโครงการการขับเคลื่อนเชิงนโยบายและความต่อเนื่อง

โดยควรตั้งคณะทำงานร่วมในเบื้องต้นมี ๑๑ หน่วยงาน (ตามที่ปรากฏในข้อที่ ๔) เพื่อให้ ทำหน้าที่ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการฯ นำเสนอต่อเลขาธิการนายกรัฐมนตรีเพื่อบรรจุเป็น วาระการประชุมคณะรัฐมนตรีต่อไป

๕.๔ รัฐบาลควรมีการเชื่อมโยงโครงการฯ ให้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ ๔.๐

เพื่อให้ข้าวซึ่งเป็นพืชเกษตรหลักสามารถปรับเข้าสู่อุตสาหกรรมซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่ “First S-Curve Industries” โดยจะทำให้การเชื่อมโยงโซ่คุณค่าข้าวแบบครบวงจร และปฏิรูปการทำนาของ ประเทศเพื่อขับเคลื่อนชาวนาไปสู่การเกษตรก้าวหน้า ซึ่งจะทำให้การปลูกข้าวช่วยยกระดับการผลิตข้าว เชิงอุตสาหกรรมและเป็นข้าวคุณภาพปลอดภัยและไปสู่เกษตรเชิงอุตสาหกรรม รวมถึงนวัตกรรม การแปรรูปข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่าซึ่งจะทำให้เกษตรกรชาวนามีการเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรม และสามารถต่อยอดไปสู่การแบ่งผลประโยชน์เป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำ

๕.๕ รัฐบาลควรมีมติคณะรัฐมนตรีสนับสนุนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ

“การผลิตข้าวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวครบวงจร” โดยนำต้นแบบเขตเศรษฐกิจ พิเศษที่ได้เคยประกาศไปก่อนหน้านี้เป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการลงทุนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าว ตั้งแต่การปลูกข้าวแปลงใหญ่เชิงอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมโรงสีทันสมัยและอุตสาหกรรมแปรรูปและ เพิ่มมูลค่าข้าว

ในการนี้ ทางจังหวัดมีการเตรียมพื้นที่นำเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา โดยเขตเศรษฐกิจพิเศษนี้ จะเป็นต้นแบบสำหรับภาคเกษตรและเป็นเมืองข้าวนำร่อง ผสมผสานกับการผลิตของด้านการเกษตร กับการแปรรูปข้าวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงสีซึ่งมีเครื่องจักรทันสมัย อุตสาหกรรมเครื่องจักรกล การเกษตร อุตสาหกรรมผลิตปุ๋ย และวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้าว

๕.๖ การสนับสนุนมาตรการทางภาษี

ให้เทียบเท่ากิจการซึ่งเข้าไปลงทุนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ ทั้งด้านการอำนวยความสะดวกของหน่วยงานซึ่งอยู่ในพื้นที่และมาตรการส่งเสริมการลงทุนของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนที่ ๔/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๗ เช่น

- ๑) ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมจากหลักเกณฑ์ปกติ ๓ ปี แต่รวมแล้วไม่เกิน ๘ ปี
- ๒) หากเป็นกิจการในกลุ่ม A๑ หรือ A๒ ซึ่งได้มีการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล ๘ ปีอยู่แล้วควรให้ได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลร้อยละ ๕๐ เพิ่มอีก ๕ ปี
- ๓) มาตรการอื่น ๆ
 - ควรมีมาตรการหักค่าขนส่ง ไฟฟ้า ประปา ๒ เท่า เป็นเวลา ๑๐ ปี
 - ควรหักค่าติดตั้งหรือสิ่งอำนวยความสะดวกได้ร้อยละ ๒๕ ของเงินลงทุนนอกเหนือจากการหักค่าเสื่อมราคาตามปกติ
 - ควรยกเว้นอากรขาเข้าเครื่องจักร
 - ควรยกเว้นอากรขาเข้าวัตถุดิบที่ใช้ผลิตเพื่อส่งออก
 - ควรอนุญาตให้ใช้แรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือโดยถูกต้อง
 - ควรให้สิทธิประโยชน์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษีอากร เช่น การถือครองที่ดิน การนำช่างฝีมือต่างด้าวมาทำงาน เป็นต้น

๕.๗ การดำเนินงานควรส่งเสริมในรูปแบบสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน ชุมชนเกษตรกร หรือเอสเอ็มอี (SMEs) เพื่อการเกษตร

เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรชาวนาสามารถเข้าถึงประโยชน์และโอกาสจะต้องมีการผลักดันให้เกิดการรวมตัวกันในการทำนาเชิงอุตสาหกรรมและหรืออุตสาหกรรมแปรรูปเพิ่มมูลค่า รวมทั้งอุตสาหกรรมโรงสีสมัยใหม่และค้าปลีก-ค้าส่ง จำหน่ายข้าวถุงเชิงพาณิชย์ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรชาวนาที่ร่วมโครงการสามารถแบ่งปันผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น รายได้จากการปันผลหรือแบ่งเปอร์เซ็นต์จากกำไร

คณะกรรมการธิการจึงขอเสนอรายงานเรื่อง “นำร่องเมืองข้าว : จังหวัดกาฬสินธุ์ Rice City Pilot Project : Kalasin Province” เพื่อให้สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศได้โปรดพิจารณา หากสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศเห็นชอบด้วยขอได้โปรดส่งรายงานไปยังคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป